

EL CONCEPTE JURÍDIC DE LLENGUA PRÒPIA*

Ursula M. Wurl^{1**}

Resumen al final del artículo.

The abstract can be found at the end of the article.

Aquest article té com a finalitat demostrar que el concepte de «llengua pròpia» és un concepte jurídic. Després d'algunes qüestions introductòries per a presentar el tema i el desenvolupament d'aquest concepte a Catalunya, l'article analitza dues premisses considerades imprescindibles en qualsevol concepte jurídic: la primera està relacionada amb la qualitat de la noció «llengua pròpia» com a terme jurídic, i la segona tracta sobre la rellevància jurídica del concepte. Després de demostrar que les reivindicacions d'oficialització i normalització deriven del caràcter jurídic del concepte, l'article acaba mostrant el potencial generalitzador que conté aquest concepte.

Paraules clau: concepte de llengua pròpia, concepte jurídic, terme jurídic, rellevància jurídica.

* Agraeixo amb amistat a Elena Heidepriem Olazábal la seva col·laboració en la revisió d'aquest treball; tots els errors que queden són de la meua responsabilitat.

** Ursula M. Wurl, jurista i romanista, Universitat de Viena, Àustria.

Data de recepció de l'article: 29.10.2010; data d'avaluació: 07.12.2010; data d'acceptació de la versió final: 02.03.2011.

Sumari

- 0. Introducció
- 1. Qüestions bàsiques
- 2. El mètode: dues premisses des d'un punt de vista diferent
- 2.1. Premissa 1: el terme «llengua pròpia» com a terme jurídic
 - 2.1.1. L'anàlisi lingüística: denotació
 - 2.1.2. Verificació del terme com a terme jurídic
 - 2.1.3. Connotació
 - 2.1.4. Resum
- 2.2. Premissa 2: la rellevància jurídica
 - 2.2.1. Tradició de la rellevància fins avui
 - 2.2.2. De la territorialitat al dret col·lectiu
 - 2.2.3. Oficialització i normalització: reivindicacions derivades de la llengua pròpia
 - 2.2.4. Llengua pròpia i la Sentència 31/2010, de 28 de juny de 2010
 - 2.2.5. Resum
- 3. Recapitulació
- Bibliografia

0. Introducció

El fet de rebre la proposta d'escriure un article sobre dret lingüístic va ser un gran honor per a mi, ja que el meu interès científic versa sobre aquesta matèria. En preparar aquest article vaig partir de la situació jurídica existent abans de la Sentència STC 31/2010, de 28 de juny de 2010, i per això faré referència a les decisions preses pel Tribunal Constitucional (TC) amb notes breus al final de l'article quan sigui necessari. Però permetin-me unes consideracions preliminars.

Primera. Al meu parer, es tracta d'un tema molt actual, no només a Espanya sinó a tot Europa. La importància de la llengua com a factor cultural identitari va ser negligida en la política europea durant molts anys i hom podia estar d'acord amb l'opinió que el projecte de construir comunitats polítiques sobre històries, llengües o religions comunes era un projecte fracassat. Però no és així, i a Europa s'han format nous estats que basen la seva exigència fonamental en llur peculiaritat històrica, cultural i, per tant, també lingüística. La República Txeca, Eslovàquia, Eslovènia, Croàcia en poden ser considerades com a exemples, i en la política actual europea les reivindicacions secessionistes, com les existents a Bèlgica, es fonamenten també sobre la llengua. En el futur caldrà per tant desenvolupar polítiques molt prudentes —i construir teories ben elaborades com a base de les discussions.

Segona. Avui dia a Catalunya, la qüestió de la llengua, amb una llarga tradició històrica i una eminent importància política, configura una realitat molt especial, presa en consideració, no només en la sociolingüística —amb conceptes elaborats i ben reconeguts— sinó també en altres ciències, entre elles la jurídica. Existeixen diferents conceptes interessants en l'àmbit del dret lingüístic, però el més destacat és el de llengua pròpia. La primera vegada que aquest concepte obtingué estatus legal va ser a l'Estatut Interior de Catalunya de 1933, posteriorment va ser recuperat a l'Estatut de 1979. Anteriorment, però, ja havia adquirit rellevància jurídica, sobretot durant l'època de la Mancomunitat de Catalunya. L'any 1986, dins el marc del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, Puig i Salellas caracteritzà el concepte de llengua pròpia com a concepte jurídic dins el context de la doble oficialitat, considerant el primer en una estricta relació amb els aspectes sociològics i institucionals.¹

Tercera. Actualment es poden trobar nombrosos textos fonamentals dels autors jurídics que tracten la llengua catalana com a llengua pròpia. Ens mostren la història, el caràcter, la configuració, les qualitats que la defineixen i, sobretot, les conseqüències jurídiques que se'n deriven, com ara l'oficialització i la normalització. El que més sorprèn és que, malgrat tot, de vegades encara es posi en dubte el seu caràcter de concepte jurídic. Amb això sembla que les reivindicacions d'oficialització ja establertes en l'EAC de 1979 i, consegüentment, totes les reivindicacions de normalització se situïn en un espai dogmàticament discutible.

Quarta. Em sembla interessant i útil que la llengua pròpia, com a concepte jurídic o no —es tracta d'una qüestió teòrica, dogmàtica— sigui també explicada i aclarida des d'una perspectiva forana. Per això, com a jurista estrangera —concretament austríaca— voldria tractar-la tenint en compte no només la literatura catalana, sinó també l'estrangera; espero que les meves reflexions puguin ser útils a aquesta ciència. Tractaré aquest tema perquè, a parer meu, podria aconseguir una rellevància molt interessant, no només a Catalunya —on ja és un concepte tractat fa molt de temps— sinó també a nivell més general i universal. Molts conceptes de la dogmàtica jurídica van néixer precisament com a intents de descriure i administrar situacions especials en una societat o en un país concrets i actualment juguen un paper important gràcies a la globalització de l'ordenament jurídic. Crec que la noció de llengua pròpia

1. *Vid.*: Pug i Salellas, Josep Maria, «La doble oficialitat lingüística a l'Estat espanyol». A: Franquesa i Bonet, Ester / Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: Dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas*. Barcelona: Fundació Noguera, 2009, pàg. 104.

té aquest potencial. A més, hi ajuda el fet que els estudis sobre llengua disposen d'una llarga tradició, fins i tot com a matèria de dret lingüístic, branca dins la qual s'haurà d'incorporar aquest concepte.

1. Qüestions bàsiques

- Com s'haurà de configurar un concepte teòric que concordi amb aquesta matèria?

El concepte ha de ser general i potser universal, i a la vegada ha d'estar obert a admetre noves facetes de la realitat. Per això, cal relacionar els termes descriptius d'una manera transparent.² Un concepte jurídic, si és definit i reconegut, formarà part del saber jurídic i, no sent dret positiu per ell mateix, permetrà la formulació de les normes positives corresponents i potser una certa adaptació, necessària en cas d'aparició de nous desafiaments. Ens trobem davant el mateix problema que el que s'observa respecte a les lleis —persisteix el dilema ben conegut entre la generalitat requerida i l'especialitat necessària que correspon als fets. El resultat ha de ser una concepció abstracta ben determinada i també oberta, apta a la generalització.³

Encara que no sóc partidària d'utilitzar un mètode provinent de l'àmbit estricte del dret construït i pensat només per als termes jurídics (*Begriffsjurisprudenz*), d'entrada recomano tenir-los també en compte, si més no aquells que disposen d'una possible semàntica jurídica. A més, per conclusió lògica, aquests poden ser considerats ocasionalment com a noms que compten amb un concepte jurídic al seu darrere. Penso que si resulta possible formular un concepte d'aquesta manera ja es pot considerar que s'ha donat el primer pas.

- L'argument de la prescriptivitat?

A Catalunya es dóna sovint un argument dogmàtic amb caràcter prescriptiu en favor del concepte de llengua pròpia,⁴ caràcter que no es posa en dubte, i al qual em referiré al capítol 2.2.2, tenint en consideració els autors corresponents. Però cenyir-me únicament a aquest caràcter prescriptiu significaria re-

2. Vid.: Beaugrande, Robert-Alain de/Dressler, Wolfgang Ulrich, *Einführung in die Textlinguistik*. Tübingen: Niemeyer, 1981, pàg. 5; 88 ss.

3. Vid. també: Mellado Ruiz, Lorenzo, «Bioseguretat com a concepte jurídic». A: *Revista catalana de dret públic*, núm. 36, 2008, pàg. 21.

4. Vid.: Vernet i Llobet, Jaume, a Vernet i Llobet, Jaume et al., *Dret lingüístic*. Valls: Cossetània Edicions, 2003, pàg. 126.

nunciar a les conseqüències i l'aplicació de la pròpia natura del concepte. A més, com en el mite de la caverna de Plató, el fet de veure només l'ombra, una qualitat de l'ésser, comportaria la impossibilitat de disposar d'una asserció directa de la idea, l'ésser de la cosa mateixa. La conseqüència seria, per tant, una imatge de poca claredat, relativament discutible.

La meua intenció és demostrar que el caràcter jurídic es troba ja en el propi terme de «llengua pròpia», la qual cosa ajuda a tenir una visió més àmplia del concepte jurídic del qual forma part. A més, considero que existeix una estreta connexió entre concepció i aplicació, connexió que es presenta a Catalunya de forma exemplar. Si ho aconseguixo, hom en podrà deduir el caràcter prescriptiu de manera lògica.

- *Cui bono?*

Atès que la doctrina jurídica sempre va unida a la pràctica, cal també formular una pregunta de caire pragmàtic, si bé utilitarista, com és la següent: quin valor té el fet de formular un concepte com aquest?

L'avantatge de treballar amb un concepte jurídic és que permet ajustar-se a un conjunt d'experiències i dades i que pot ser emprat jurídicament —és a dir, per part dels juristes—, sense haver-lo d'inventar i discutir de nou cada vegada. Permet pensar en criteris jurídics definitoris, esbrinar-ne els límits i derivar-ne conseqüències amb rellevància jurídica i, potser, política.

2. El mètode: dues premisses des d'un punt de vista diferent

Entre altres autors, Puig i Salellas,⁵ en les seves reflexions, pren l'aspecte sociològic, prejurídic o metajurídic com a punt de partida, amb la finalitat de vincular el concepte de llengua pròpia —com a concepte estrictament jurídic— al de l'oficialitat de la llengua catalana; aquesta premissa pressuposa en certa manera el caràcter jurídic del primer.

Des de la meua perspectiva prefereixo tractar el concepte de llengua pròpia de manera més teòrica i aïllada, si més no *a priori*. Com que malauradament manca un cànon genèricament reconegut per analitzar el concepte jurídic, formularé dues premisses, que no cal que tinguin significació exclusiva, però que si

5. Vid.: Puig i Salellas «La doble oficialitat lingüística a l'Estat espanyol». A: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: Dues llengües i un territori.*, ob. cit., pàg.104, 121.

s'acompleixen disposen d'una força expressiva que, a parer meu, serviren per indicar el seu caràcter jurídic. Es tracta de:

a) El terme de llengua pròpia (també) és un terme jurídic.

Si no poguéssim verificar aquesta premissa, s'hauria de concloure que el concepte de llengua pròpia només és un concepte prejurídic o metajurídic positivitzat i emprat pel dret.

b) El concepte de la llengua pròpia és un concepte de rellevància jurídica.

En aquest punt vull demostrar que aquest concepte i les seves conseqüències es poden aplicar en el món jurídic.

Segons el meu parer, en verificar ambdues premisses, la conclusió lògica serà que el concepte de llengua pròpia pot ser considerat com a concepte jurídic.

2.1. Premissa 1: el terme «llengua pròpia» com a terme jurídic

Atès que en les meves hipòtesis inicials ja m'he referit als termes jurídics com els components importants del concepte, em sembla útil començar amb una anàlisi del terme «llengua pròpia» com a terme jurídic.

Exposaré, doncs, en primer lloc, algunes idees bàsiques:

—El caràcter de terme jurídic: quins mots tenen el caràcter de jurídic? Es tracta clarament, però no exclusiva, de les parts del llenguatge jurídic. És ben conegut el fet que el llenguatge jurídic, malgrat ser un registre especial, s'assembla molt al de la llengua estàndard. En aquest context, i pel que fa al meu tema, em sembla interessant citar un estudi de Neumann⁶ sobre el llenguatge jurídic que distingeix entre els termes jurídics en sentit estricte —que no es poden concebre sense relació amb el dret o que tenen com a pressuposició necessària una relació jurídica— els termes jurídics en sentit ampli —que tenen una significació especial en relació amb el dret però que també tenen una semàntica d'ús quotidià— i els termes no jurídics —que no tenen cap relació semàntica amb el dret però, tanmateix, formen part dels textos legislatius. Es tracta, evidentment, d'una distinció amb base semàntica, i d'aquesta repartició lèxica de la llengua usada per les lleis resulta evident que, *a priori*, no tots els mots usats en les lleis són termes jurídics; de la mateixa manera,

6. Neumann, Ulfrid, *Juristische Fachsprache und Umgangssprache*. Pàg. 113. En: Grewendorf, Günther (coord.). *Rechtskultur als Sprachkultur*. Frankfurt / Main: Suhrkamp, 1992, S. 110-121. Cit. també a: Lohaus, Marianne, *Recht und Sprache in Österreich und Deutschland*. Gießen: Köhler, 2000, pàg. 60.

del fet que una paraula formi part del text d'una llei no es pot deduir que sigui també un terme jurídic i, encara menys, que, automàticament, es tracti d'un concepte jurídic. Segons el meu parer i per a la meua investigació, serà suficient la segona categoria de termes jurídics —els utilitzats en sentit ampli— que també tenen una relació amb el dret. Queda clar, doncs, que es tracta de criteris semàntics, del seu significat dins l'àmbit jurídic.

—La manca de regles especials d'anàlisi em porta a tenir en consideració termes d'anàlisi i categories per a la descripció, emprats en investigacions similars i adequats, d'una banda, al mètode lingüístic actual i, de l'altra, al concepte jurídic. La decisió més plausible serà utilitzar el cànon d'interpretació jurídica; en el cas del dret espanyol, l'article 3 del Codi Civil. Però amb la intenció d'aconseguir una generalització més fàcil, prefereixo renunciar a emprar tot l'instrumental disponible i acollir-me només al primer pas del criteri gramatical, l'anàlisi semàntica del mot, la qual cosa implica les entitats semàntiques de la forma externa de la noció (*Wortlaut*).⁷ Perseguint la investigació d'un concepte abstracte i general no em sembla útil limitar-me al context sintàctic concret d'una llei, ja que en aquest cas són imaginables diferents contextos sintàctics. A més, aquests contextos sintàctics diferents podrien restringir la possible obertura semàntica del concepte. Així, prenc en consideració un pur concepte abstracte, que voldria veure de manera aïllada, totalment independent d'un context sintàctic concret.⁸

—El mètode que utilitzaré serà de tipus mixt. Es tracta, per tant, d'aplicar, en primer lloc, un mètode lingüístic per a esbrinar la seva semàntica; un cop analitzada la semàntica de la noció en un sentit corrent, cal investigar el seu caràcter jurídic, és a dir, la semàntica especial. El segon pas, però, no constituirà una simple investigació semàntica més, ja que en aquest cas ens trobaríem davant d'una afirmació no més jutjable que aquella utilitzada fins ara

7. Intento fer l'anàlisi en el sentit clàssic de Savigny, entenent «gramatical» com a derivat del grec γράμμα - signe, i no en sentit lingüístic respecte de «gramàtica». Vid.: SAVIGNY, FRIEDRICH CARL VON, *System des heutigen Römischen Rechts I*, 1840/1849, pàg.213; a més Bydlinski, Franz, *Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff*. Wien-New York: Springer, 1991, pàg. 439ss; Larenz, Karl / Canaris, Claus-Wilhelm, *Methoden der Rechtswissenschaft*. Berlin: Springer, 1995; i pel que fa a la significació dels termes i sobretot pel que fa a l'ús normal, vid.: Koch, Hans-Joachim / Rüssmann, Helmut, *Juristische Begründungslehre*. München: Beck, 1995.

8. També seria interessant fer-ne una anàlisi sintàctica: Vid. l'aplicació del criteri gramatical en el context sintàctic de EAC 3.1 de 1979: Montagut i Barbarà, Maria Mercè, «El criteri gramatical en la interpretació del text legal. El mot «pròpia» de l'article 3.1 de l'Estatut d'autonomia». A: *Actes del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana 1986. Vi Àrea (5), Llengua i Dret*. Barcelona - Andorra, 1987, pàg. 145.

respecte als termes amb suposada significació jurídica en el context jurídic. Per tant, necessitaré un mètode metalingüístic d'un nivell més abstracte, que em permeti fer afirmacions sobre termes jurídics, i que també es trobi arrelat en la semàntica jurídica. Per això, m'he decidit a emprar criteris típics del llenguatge jurídic.⁹

—Atès que no puc analitzar el terme «llengua pròpia» de manera lingüística directa, he decidit fer una anàlisi de components, utilitzant un mètode lingüístic reconegut per a l'anàlisi semàntica basat en la doctrina de Ferdinand de Saussure.¹⁰ I, segons el meu parer, la conseqüència lògica serà que si un resultat és vàlid per a tots els components, també té validesa per al conjunt.

2.1.1. *L'anàlisi lingüística: denotació*

Si tracto d'analitzar el terme «llengua pròpia» m'he de concentrar en l'adjectiu «propi/pròpia», perquè especifica aquest concepte entre altres conceptes de llengua, i en la conjunció amb «llengua», on «propi/pròpia» representa exclusivament la concepció de la propietat.

Com sempre, voldria partir de l'ús normal de la paraula i per a fer-ho de la manera més transparent possible utilitzaré la definició que de «propi/pròpia» dona *l'Enciclopèdia Catalana* 1978^{11,12}:

1. Que és d'una persona o d'una cosa amb exclusió de tota altra.
2. Que és d'un mateix i no d'altri.
3. No manllevat, no postís.

El primer pas serà analitzar la denotació, que mostra la relació entre llengua i

9. Es tracta d'una barreja de mètodes, que no sembla extraordinària, perquè no és inusual en la jurisprudència. *Vid.*: Busse, Dietrich, *Juristische Semantik: Grundfragen der juristischen Interpretationstheorie in sprachlicher Hinsicht*. Berlin: Duncker&Humblot, 1993, pàg. 25s; Busse, Dietrich, *Recht als Text*. Tübingen: Max Niemeyer 1992, pàg. 179s.

10. Maria Mercè Montagut i Barbarà presentà un mètode similar per a interpretar l'EAC3.1 de 1979 al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, l'any 1986. A: *Actes del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, ob. cit. pàg. 144; el mètode descrit molt recentment a: Metzeltin, Michael, *Theoretische und angewandte Semantik. Vom Begriff zum Text*. Wien: Praesens-Verlag, 2007, pàg.28s.

11. 1.ed., vol.12, pàg.111, Barcelona, els volums complementaris no tenen cap informació addicional.

12. L'elaboració de Puig i Salellas parteix de la definició del *Diccionari General de la Llengua Catalana* (ed. del 1983), i mostra un resultat semblant. A: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori*, ob.cit., pàg.111.

realitat extralingüística i que constituirà el seu nucli semàntic. Per tant, he de determinar el significat del mot, tasca que consisteix a investigar el semema, és a dir, el conjunt de semes com a les parts semàntiques mínimes i trobar la classe que tingui com a mínim un clasema (qualitat comuna de la categoria), que també descriu el significat.¹³

De les tres definicions de l'*Enciclopèdia* se'n poden deduir els més mínims significats parcials, que representen els semes (s1, s2, ...sX).

Són els següents:

D'1, se'n desprenen els semes *possessió* i *exclusió*:

s1: *possessió, exclusió*;

De 2, significa *característica*:

s2: *característica*;

De 3, de la perspectiva de la cosa mateixa, es pot deduir *inherència* i *identitat*:

s3: *inherència, identitat*.

Aquests són els semes evidents i clars de «propi/pròpia» que inclouen i comprenen tota la semàntica de l'adjectiu.¹⁴

El conjunt dels semes és anomenat semema S, que es pot formular amb precisió matemàtica:

S: *possessió, exclusió, característica, inherència, identitat*.

Per a la llengua catalana tot això pot implicar les afirmacions següents:

Possessió: «Els catalans posseeixen una llengua, la llengua catalana.»

Exclusió: «Només la llengua catalana és la llengua pròpia dels catalans.»

Característica: «El català especifica els catalanoparlants entre els grups de parlants de les llengües romàniques.»

Inherència: «El català no només és una atribució simple sinó una part integral de la societat catalana.»

Identitat: «La llengua catalana és un element fonamental de la formació i la personalitat nacional de Catalunya.»

13. Vid.: Glück, Helmut, *Metzler Lexikon Sprache*, Verlag Metzler Stuttgart/Weimar, 2000.

14. És a dir, per exactitud científica resulta evident que es tracta d'una classificació actual, raó per la qual serà relativa i subjectiva alhora, com és la crítica general del mètode d'anàlisi dels components, però participarà també d'una qualitat de conceptes que puguin variar i canviar un cop considerats diacrònicament. Aquesta classificació basada en la definició de l'*Enciclopèdia* no podrà canviar tant que falsifiqui les premisses.

Falta encara determinar el classema, un element important, que és la categoria caracteritzada per una qualitat comuna de tots els elements:

Tots aquests semes del mot «propi/pròpia» són termes abstractes, no descriuen qualitats concretes i, per això, pertanyen a la classe dels termes abstractes; «abstracte» és interpretat com la qualitat comuna entre ells, el que no sorprèn, el terme «propi» mateix sent abstracte. Per això, es pot qualificar «abstracte» de classema.

2.1.2. *Verificació com a terme jurídic*

El segon pas, després de demostrar que el significat és el nucli de la semàntica, serà investigar si el terme «propi/pròpia» també té qualitat jurídica. No es tracta, però, de demostrar que aquest adjectiu té una significació jurídica exclusiva, sinó de mostrar que també pot formar part del llenguatge jurídic.

El llenguatge jurídic, com a registre especial, té un sol objectiu: formular dret lingüísticament. Amb aquesta finalitat ha de complir dues condicions: d'una banda, formular normes més o menys aplicables de forma generalitzada en funció dels seus destinataris i, de l'altra, ser comprensible per aquests destinataris. El llenguatge jurídic, per tant, ha de tenir qualitats especials i ha de complir un dilema ben conegut: la reivindicació de ser general i, alhora, tenir precisió.¹⁵

L'any 1986 Maria Mercè Montagut i Barbarà, en el seu estudi d'interpretació de l'art. 3 d'EC 1979,¹⁶ ja emprà els criteris que semblen adequats per caracteritzar el llenguatge jurídic. Per a Montagut i Barbarà els criteris essencials del llenguatge jurídic compilats en el seu treball són «general»¹⁷ i «precís», per a caracteritzar un concepte abstracte, també l'adjectiu «abstracte».

És interessant veure que els tres criteris són adequats per a l'aplicació als semes abans obtinguts:

Si els repeteixo, *possessió, exclusió, característica, inherència, identitat*, queda clar que:

15. Vid. També el discurs respecte a llenguatge jurídic en les obres de Dietrich Busse, com també els resultats de «Heidelberger Arbeitsgruppe Rechtslinguistik»: Busse, Dietrich, *Juristische Semantik*, ob. cit., pàg. 16ss.

16. Vid.: Montagut i Barbarà, Maria Mercè, «El criteri gramatical en la interpretació del text legal. El mot «pròpia» de l'article 3.1 de l'Estatut d'Autonomia». A: *Actes del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana* ob.cit., pàg. 145.

17. Són pensables dos sentits: «general» amb semàntica molt oberta com a contrari d'«especial», o en sentit de «generalment aplicable», com a contrari d'aplicable només en certs casos.

- Tots els semes són abstractes perquè no descriuen coses concretes.
- Tots els semes són precisos perquè la semàntica té límits per antònims o idees contràries.
- Tots els semes són generals, perquè no anomenen idees especials sinó que poden ser «omplerts» amb qualsevulla coses i, a més, són aplicables de forma general.

De tot això, se n'extreu la conclusió que amb tots els seus significats parcials, corresponents als tres criteris, aquests també són aplicables a la noció «propí/pròpia».

Es pot constatar, per tant, que:

- «Llengua pròpia» és un terme abstracte, perquè no es refereix a una determinada llengua en concret.
- «Llengua pròpia» també és un terme general, perquè qualsevol llengua pot ser llengua pròpia.
- «Llengua pròpia» pot ser considerat com a terme precís, perquè existeixen límits semàntics en forma dels antònims «llengua aliena» utilitzat per a una llengua diferent, i «llengua comuna» —expressat, per exemple, per a una llengua estatal diferent de la llengua pròpia d'una part de l'Estat.¹⁸

Resumint, puc afirmar que he trobat una denotació que podria ser adequada per a un terme jurídic.

2.1.3. *Connotació*

Després d'haver identificat la denotació com a nucli semàntic i l'adequació jurídica del terme, s'ha de completar la seva semàntica per tractar-ne la connotació segons la metodologia jurídica. Les fonts d'interpretació seran la llei mateixa, potser en diferents nivells, certs textos relacionats amb la legislació, com ara els esborranys i avantprojectes, els comentaris a la llei, sentències sobre aquesta matèria i la literatura jurídica. No sempre hi són totes i, per tant, és una tasca interpretativa aconseguir-ne la totalitat.

Voldria citar les fonts que em semblen importants, sense pretendre'n evidentment una exhaustivitat. Del bloc constitucional citaré l'Estatut d'autonomia de 1979 i el de 2006 (EAC); de les ordinàries només citaré la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística (LNL) i la Llei 1/1998, de 7 de gener,

18. Pel que fa al català, s'ha de constatar que el terme «llengua comuna» també és utilitzat per caracteritzar la comunitat lingüística dels Països Catalans.

de política lingüística (LPL) com les fonamentals i més importants, i de font jurídica, en principi, només dues sentències del Tribunal Constitucional, amb la finalitat de mostrar el context del terme.¹⁹

En aquest cas, ja hi ha una definició autèntica del legislador a l'art. 3.1 de l'Estatut de 1979, repetida a l'article 6.1 de l'EAC de 2006, que forma part del bloc constitucional, en la frase:

«La llengua pròpia de Catalunya és el català ...».

Vincula la noció «llengua pròpia» amb Catalunya i la determina amb «el català». El verb «ser» implica la relació més estreta entre «la llengua pròpia de Catalunya» i «el català», i hi estableix precisament una equivalència en el sentit idèntic, com és típic d'una definició.²⁰ També la LNL de 1983²¹ (art. 2) i la LPL de 1998²² (art.2), repeteixen aquesta frase. A més, el preàmbul de la LNL de 1983, cita aspectes definitoris parcials respecte a la comunicació, però també en aquest cas es relaciona poble amb un territori i una cultura específics i un factor temporal: «... eina natural de comunicació, expressió i símbol d'una unitat cultural amb profundes arrels històriques ...».

La interpretació autèntica del legislador es troba en dos nivells legislatius:

A l'article 6.1 de l'EAC de 2006, que és part del bloc constitucional, en la seva forma actual:

«Com a tal, el català és la llengua d'ús normal de ...»,²³ amb l'enumeració de les administracions, els mitjans de comunicació i l'ensenyament, la qual cosa significa una interpretació de la seva aplicació.

A nivell de llei ordinària, hi trobem textos relacionats amb la llengua pròpia, fonamentalment a:

—La LNL de 1983:

19. Vid. la descripció molt clara del mètode també de la perspectiva lingüística: Busse, Dietrich, «La comprensibilitat de les lleis: un problema jurídic des del punt de vista lingüístic». A *Revista Llengua i Dret* núm. 22 de 1994, pàg. 18s.

20. La relació no em sembla estricta de manera exclusiva, també l'aranès és llengua pròpia de la Vall d'Aran, una zona que és part de Catalunya.

21. Llei 7/1983, de 18 d'abril. *DOGC* 322, de 22 d'abril, i *BOE* 112, d'11 de maig de 1983.

22. Llei 1/1998, de 7 de gener. *DOGC* 2553, de 9 de gener, i *BOE* 36, d'11 de febrer de 1998.

23. El caràcter de l'ús preferent és negat recentment per la STC 31/2010.

L'article 2 cita els aspectes de l'ús públic: De la llengua pròpia se'n pot derivar el «(...) dret de conèixer-la i d'expressar-s'hi, (...)», en tots els àmbits públics.

L'article 5 introdueix la llengua pròpia també com a la llengua de les institucions de la Generalitat i de l'Administració territorial catalana.

Segons l'article 14, «el català, com a llengua pròpia de Catalunya, ho és també de l'ensenyament en tots els nivells educatius».

—La LPL de 1998:

El preàmbul és l'única font legislativa que al capítol IV caracteritza la llengua pròpia com a concepte jurídic:

«Aquesta llei formula els conceptes jurídics de llengua pròpia i de llengua oficial», a més, atribueix caràcter prescriptiu al concepte de llengua pròpia:

«(...) el concepte de llengua pròpia aplicat a la catalana obliga els poders públics i les institucions de Catalunya a (...)».²⁴

En el capítol I s'hi presenta la llengua: «(...) la llengua catalana ha estat sempre la pròpia del país ...», i aquí també afegeix el factor històric.

L'article 2, després de repetir la definició abans esmentada, mostra la funció identificadora de la llengua pròpia: «... i la singularitza com a poble»; a més, la determina com a llengua de les institucions, de l'ensenyament i de la toponímia i fa referència a l'ús normal i preferent del català.

L'art. 20.1 repeteix la seva funció en l'ensenyament: «El català, com a llengua pròpia de Catalunya, ho és també de l'ensenyament, en tots els nivells i les modalitats educatius», com a «vehicle d'expressió normal» (art. 20.2).

L'autoritat següent és el comentari, un compendi de totes les informacions rellevants respecte a un article de la llei i als termes que conté. Sobre l'EAC 2006 comencen a haver-hi comentaris, però entre els existents respecte a l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979, cito el que Milian Massana va escriure sobre «llengua pròpia» en *Ordenament lingüístic* com a comentari a l'art. 3 de l'EAC de 1979.²⁵

24. Cit. A: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas.*, ob. cit., pàg.383.

25. Milian i Massana, Antoni, «Ordenament lingüístic (EAC 3)». A: *Comentaris sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*. Vol.1, Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, 1988, pàg. 187-189.

Es tracta de la transformació més elaborada de manera descriptiva:

El text posa en present la història de la fórmula de la llei (EAC de 1979) i indica que la llengua pròpia representa el fonament de l'oficialització, negada des del Decret de Nova Planta fins a la promulgació de la Constitució (salvant el període 1932-1939). Per això se'l pot anomenar un «dret arrabassat».

L'autor formula la definició com a resposta a la pregunta —què vol dir llengua pròpia?²⁶ i respon: la llengua originària de Catalunya, la del seu territori. Cita la toponímia com a exemple de les conseqüències jurídiques, i fa esment de la teoria relacionada amb els principis de territorialitat i personalitat. Exigeix la protecció adequada per a la llengua catalana i, d'aquest fet, en deriva un cert ús preferent.

El pas següent consistirà a analitzar l'aplicació que en faran els tribunals. Efectivament, malgrat que la noció «llengua pròpia» no apareix fins a molt tard,²⁷ mai no va ser posada en dubte pels tribunals, com tampoc ho va ser la seva definició, abans esmentada. La interpretació dels jutges en les sentències és una resposta singular a la pretesa inconstitucionalitat, i no va més enllà de la solució a un cas concret. Per això voldria tenir en compte aquí dues sentències destacades com a exemples de la jurisprudència del Tribunal Constitucional: les sentències STC 46/1991²⁸ i STC 337/1994.^{29, 30}

La primera tracta sobre la valoració del coneixement del català en la Llei de la funció pública de Catalunya³¹, dient que el català és la llengua pròpia de l'Administració territorial catalana (FJ 2) i, per això, és raonable valorar el coneixement de la llengua «como requisito general de capacidad» per al treball eficaç de l'Administració (FJ 3).

La STC 337/1994 tracta de l'àmbit de l'ensenyament i en el FJ 21 diu, entre altres punts, el següent sobre la llengua pròpia: «utilizar (...) como vehículo de expresión en actividades internas o externas (...)» i, llavors, completa, que «(...) el adjetivo normal» significa «carácter de lengua usual o habitual» i no que «el catalán es lengua única».

26. Ibid. pàg.187.

27. De fet, la primera vegada en: STC 46/1991, *BOE* 74, de 27 de març de 1991.

28. *BOE* 74, de 27 de març de 1991.

29. *BOE* 19, de 23 de gener de 1995.

30. Respecte al canvi introduït per la Sentència 31/2010, de 28 de juny, *vid.* el cap. 2.2.4.

31. Llei del Parlament de Catalunya 17/1985, de 23 de juliol, de la funció pública de l'Administració de la Generalitat.

A part del comentari oficial, l'EAC també voldria considerar la doctrina inclosa en la literatura jurídica; per això prenc en consideració unes declaracions destacades, amb qualitat definitòria, que voldria citar com a fonts exemplars:

Es pot trobar «llengua pròpia» com a:

- Expressió d'*íntima relació* entre la llengua i el territori on es parla.³²
- La llengua com a: «... característica, històricament i sociològicament, del territori...».³³
- Element definitori del país, també històricament i actual³⁴
- Llengua normal³⁵
- Llengua arrelada al territori i, per això, caracteritzada pel principi de territorialitat³⁶
- Llengua de les diferents institucions catalanes³⁷
- Llengua amb l'ordenació legal per parlar-la³⁸

2.1.4. *Resum*

Arribats a aquest punt, puc resumir que per a entendre el terme de «llengua pròpia» com a terme jurídic, calia determinar la seva denotació en dos passos semàntics: primerament mitjançant una anàlisi estrictament lingüística i, en segon lloc, per una anàlisi restringida a l'àmbit de la semàntica jurídica. A més, havia de determinar la connotació per a provar-ne l'ús per part del legis-

32. *Vid.*: Puig i Salellas, Josep Maria, «La doble oficialitat lingüística com a problema jurídic».. A: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas.*, ob. cit., pàg. 56.

33. *Vid.*: Puig i Salellas, Josep Maria, «La doble oficialitat a l'Estat espanyol». A: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas.*, ob. cit., pàg. 104.

34. *Ibidem*, pàg. 106.

35. *Vid.*: Puig i Salellas, Josep Maria, «La normativa lingüística i el món socioeconòmic». A: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas.*, ob. cit., pàg. 350.

36. *Vid.*: Solé i Durany, Joan Ramon, «L'aplicació de la Constitució i de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Model lingüístic territorial o model personal en els diferents sectors?». A: Milian i Masana, Antoni (coord.) *El plurilingüisme a la Constitució espanyola*. Barcelona: IEA 2009. Pàg. 145 ss.

37. *Vid.*: Vernet i Llobet, Jaume, *Dret lingüístic*, ob. cit., pàg. 127s.

38. *ibid.* pàg.126.

lador, de la doctrina i del Tribunal Constitucional. Havia de treballar de manera exemplar, però crec que calia; en primer lloc, perquè crec que per poder precisar el seu caràcter jurídic em sembla necessari mostrar l'existència de tots aquests aspectes i, en segon lloc, el del contingut concret. Pel que fa al sentit jurídic, vaig trobar la concordança semàntica entre el sentit del mot «propi» com a qualificatiu de «llengua» i la seva aplicació jurídica. Existeix una definició que, ja històricament, relaciona el concepte amb el territori, la història i el poble i, per tant, amb les institucions, com també una interpretació per part de les autoritats, que fa esment de les seves funcions: el seu ús en diferents àmbits i l'obligació de protecció per part de les institucions, la qual cosa significa protegir i fomentar la llengua catalana. Per això, segons el meu parer, puc considerar demostrada la meua primera premissa, segons la qual «llengua pròpia» és (també) un terme jurídic.

2.2. Premissa 2: la rellevància jurídica

La rellevància jurídica, que significa ni més ni menys la derivació de drets i deures o, en general, dels efectes de caràcter jurídic d'un concepte, és per a mi la segona premissa imprescindible que ha de complir un concepte per ser considerat com a jurídic. S'aconsegueix per la configuració del concepte per part de la doctrina vigent i per la seva aplicació; les conseqüències d'això fan obvi el caràcter jurídic del concepte. Així, les conseqüències del concepte jurídic constituïran la seva part visible: és a dir, la realització jurídica de reivindicacions, actualment en part ja complertes, la reivindicació de l'oficialitat i, consegüentment també, les reivindicacions de normalització, que *per se* estan vinculades a l'oficialitat de la llengua.³⁹ Sent part del text legal, el concepte de llengua pròpia i les conseqüències que se'n deriven són, per tant, exigibles i, una vegada realitzades, també visibles, en els àmbits de l'administració, l'ensenyament i els mitjans de comunicació. En les meves consideracions següents voldria renunciar a enumerar sistemàticament les normes; existeixen treballs destacats com els de Puig i Salellas (1987),⁴⁰ Solé i Durany (1996),⁴¹ Jou i

39. Vid.: PÉREZ i FERNANDES, JOSÉ MANUEL, «Principios del régimen juridicolingüístico: En especial, el estatuto de oficialitat», A: Pérez i Fernandez, José Manuel (coord.), *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*. Barcelona: Atelier, 2006, pàg. 57.

40. Puig i Salellas, Josep Maria, «La doble oficialitat a l'Estat espanyol». A: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: Dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig i Salellas.*, ob. cit., pàg. 129.

41. Solé i Durany, Joan Ramon, «El concepte de Llengua Pròpia en el dret i en la normalització de l'idioma a Catalunya». A: *Revista Llengua i Dret*, núm. 26, 1996, Barcelona.

Mirabent (1998),⁴² i Vernet i Llobet (2007)⁴³ que contenen diferents sistematitzacions. Em voldria restringir més aviat a les consideracions més generals i posar certs aspectes de relleu.

2.2.1. *Tradició de la rellevància fins avui*

Un aspecte que em sembla molt important és la tradició que la llengua pròpia té respecte a la seva rellevància, fins i tot en el context històric. Molt poc després de l'emancipació de les llengües romàniques del llatí nasqué la consciència per la diferència i per la necessitat lingüística de la comunicació. En aquest context es troba el primer esment del concepte de llengua pròpia amb conseqüència jurídica, concretament en el document d'un concili carolingi de Reims de 813; es tracta d'un document de dret eclesiàstic, que conté l'ordre episcopal «(...) prout omnes intellegere possint, secundum proprietatem lingue predicare studeant».⁴⁴

La llengua catalana, com a llengua pròpia completament normalitzada ja a l'edat mitjana —no només com a llengua d'ús institucional, sinó també com a llengua de la literatura i de la ciència— contenia un potencial, independentment de la seva realització del moment. Més recentment, ja abans de 1933, abans de la promulgació de l'Estatut Interior de Catalunya, durant el període de la Mancomunitat de Catalunya, la llengua pròpia va desplegar amb una força evident la seva rellevància jurídica. Milian i Massana, en els seus *Comentaris*, esmenta la noció de «dret arrabassat»,⁴⁵ i indica que abans sempre havia existit el dret a parlar la llengua pròpia, però que aquest fou suprimit durant molts anys. Queda clar, doncs, que el concepte no perdia el potencial de tenir rellevància jurídica i que la llengua pròpia no havia de provar de nou la capacitat de ser apta per al seu ús normal. No pot sorprendre que el concepte de llengua pròpia guanyés rellevància jurídica tan aviat com va ser possible, durant la transició a la democràcia mitjançant l'Estatut d'autonomia de 1979.

42. Jou i Mirabent Lluís, «Els principis de llengua pròpia i llengües oficials en l'articulat de la llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística». A: *Revista Llengua i Dret*, núm.29, 1998., pàg. 12ss.

43. Vernet i Llobet, Jaume / Punset, Ramón, *Lenguas y Constitución*. Madrid: Iustel, 2007.

44. Càn.17, cit. a: Prats i Domingo, Modest, *Política lingüística de l'Església catalana. Segles xvi i xvii*. Eumo editorial (Universitat de Girona), 1995. Pàg. 43 amb la traducció: «Procurin els bisbes de predicar (...) en un llenguatge que tots puguin entendre, de conformitat amb la llengua pròpia».

45. *Vid.*: Milian i Massana, Antoni, «Ordenament lingüístic (EAC 3)». A: *Comentaris sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*. Vol.1. Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, 1988.

Tenint tot això en consideració, per a mi resulta obvi que a Catalunya les condicions per a la realització del concepte de llengua pròpia sempre han estat (i són) dependents de la situació política i que sempre que ha estat possible hom ha insistit en l'ús de la llengua pròpia com a forma normal d'expressió i com a expressió de la pròpia identitat —en tant que els factors externs ho fessin possible. Ho demostra perfectament el fet que el concepte de llengua pròpia sempre té un potencial jurídic, i la seva realització només depèn de la formulació de la voluntat política.

Però la rellevància jurídica del concepte de llengua pròpia no es limita a Catalunya, sinó que també es troba en documents jurídics a Andorra i a l'espai internacional amb conseqüències jurídiques; voldria enumerar-los a tall d'exemple:⁴⁶

- l'any 1898, en una memòria del Consell General de les Valls d'Andorra amb l'ordre en què s'autoritza a imprimir els passaports en català, i no en castellà,⁴⁷
- l'any 1960, en l'article 5.1.c de la Convenció de la UNESCO relatiu a la lluita contra la discriminació en l'àmbit de l'educació,⁴⁸
- l'any 1966, en l'article 27 del Pacte internacional de drets civils i polítics.⁴⁹

2.2.2. *De la territorialitat al dret col·lectiu*

En totes les normes que esmenten la llengua pròpia, aquesta està estrictament vinculada a una relació territorial. Això ho trobem ja en la fórmula de l'art. 2.2 i 3 de la LPL, més elaborada per la funció de l'ús; i fins avui la configuració del concepte de llengua pròpia segueix sent objecte del treball interpretatiu de la doctrina.⁵⁰

Formulada la definició per primera vegada per Puig i Salellas, el 1986, aquest entén la llengua com a expressió de l'íntima relació d'una comunitat lingüística amb el territori; a partir de llavors la bibliografia científica observa un aspecte evident de territorialitat. Per això la relació llengua —comunitat de

46. *Vid.* l'elaboració de Solé i Durany, Joan Ramon, «El concepte de llengua pròpia en el dret i en la normalització de l'idioma a Catalunya». *Ob. cit.*, pàg. 95 ss.

47. *Ibidem*, pàg. 96.

48. Ley n° 17724 de 24.XII.2003.

49. Font: OACDH: entrada en vigor: 23 de marzo de 1976.

50. *Vid.*: Cabellos i Espiérrez, Miquel Àngel, «La competència en matèria de llengua pròpia en el nou Estatut». A: *Revista Llengua i Dret*, núm. 49, 2008, pàg. 71-74.

parlants— territori, com a concepte de llengua pròpia, pot estendre el seu caràcter prescriptiu una vegada ha estat implantada políticament de manera democràtica. Aquest caràcter s'explica bàsicament pel fet que la llengua catalana era i és parlada pel poble a Catalunya durant tota la seva història —aquest seria l'aspecte històric o sociològic, i per descomptat descriptiu. Però d'aquest fet en deriva el dret d'una comunitat, més o menys reconegut al món polític, a reivindicar l'ús i la protecció política de la llengua pròpia, i ara aquest dret a Catalunya és articulat en el mandat estatutari, formulat en temps democràtics per la comunitat que reclama la seva llengua com a pròpia.⁵¹

En primer lloc, l'article 6 de l'EAC 2006 diu que «... és la llengua d'ús normal [...] de les administracions públiques i dels mitjans de comunicació públics de Catalunya, i és també la llengua normalment emprada com a vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament». És la fórmula per la qual el legislador deriva els mandats a les institucions —l'aspecte institucional— fórmula que troba la seva concreció ja anteriorment, en la LPL de 1998: significa el compromís de les institucions de promoure'n el coneixement i fomentar-ne l'ús entre els ciutadans per aconseguir la plena normalització de la llengua catalana, amb independència del seu caràcter oficial.⁵²

Sembla molt lògic, doncs, que si la llengua catalana és la llengua pròpia de Catalunya —de tot el territori, amb l'única excepció de la Vall d'Aran (on és pròpia l'occità o aranès)— els efectes jurídics derivats d'aquest concepte es determinin primerament en els drets col·lectius de la comunitat assentada en el territori —i que «aquest aspecte (...) projecta la idea de propietat sobre totes les activitats que es desenvolupin en aquest territori».⁵³ Per això la llengua de la Generalitat que representa Catalunya i, per tant, de les institucions, ha de constituir una connexió tan estreta que significa un «lligam indissociable (...) entre la llengua i l'àmbit de què es tracta».⁵⁴ Com a conseqüència, la llengua catalana és considerada la llengua normal de l'Administració, que és la pròpia de la comunitat, i a la qual serveix, i aquesta emprarà la llengua de

51. *Vid.*: Vernet i Llobet, Jaume, *Dret lingüístic*, ob.cit., pàg. 126.

52. Text del art. 2. 3 la LPL: «3. El que disposa l'apartat 2 implica un compromís especial de les institucions per a promocionar-ne el coneixement i fomentar-ne l'ús entre els ciutadans i ciutadanes, amb independència del caràcter oficial del català i del castellà.»; *vid.* també: Vernet, Jaume, «El pluralismo lingüístico». A: Vernet i Llobet, Jaume/ Punset, Ramón, *ob.cit.*, pàg.51.

53. *Vid.*: Puig i Salellas, Josep Maria, «La doble oficialitat a l'Estat espanyol». A: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: Dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas.*, ob. cit., pàg.121.

54. Vernet i Llobet, Jaume, *Dret lingüístic*, ob. cit., pàg. 127.

la comunitat en les seves comunicacions internes i amb els ciutadans com a membres de la comunitat.^{55,56}

2.2.3. *Oficialització i normalització: reivindicacions derivades de la llengua pròpia*

Si una llengua té un caràcter tan identificador per a la comunitat com el que disposa la llengua catalana com a pròpia de Catalunya, queda clar que emprar la llengua normalment és una reivindicació política prioritària. L'ús normal de la llengua sense restricció exigeix dues condicions:

Primera. L'oficialització de la llengua pròpia per part d'un acte estatal; per a la llengua catalana aquest fet ja es va acomplir l'any 1979, amb l'Estatut d'autonomia, d'acord amb l'article 3.2 de la CE. Com a conseqüència, la llengua catalana és considerada llengua oficial de Catalunya pel fet de ser-ne la llengua pròpia.

Segona. La normalització: Vallverdú⁵⁷ des de l'àmbit de la sociolingüística i Puig i Salellas⁵⁸ des del jurídic, observen el terme en dos sentits, però prefereixen considerar el segon: es pot tractar d'una conseqüència derivada del procés impulsat per la política lingüística —el resultat—, o ser el procés mateix. Habitualment, es parla de la normalització lingüística com a concepte sociolingüístic que inclou els factors normativització (ortografia, gramàtica, vocabulari) i extensió social⁵⁹; en canvi, en sentit jurídic, «normalització» significa, molt concretament, l'obligació de la Generalitat, en funció de les seves competències, de prendre o fer prendre les mesures necessàries a favor de la llengua pròpia, amb la finalitat d'aconseguir que la llengua catalana sigui una

55. Vid. ibidem, pàg.126 ss; Puig i Salellas, Josep Maria, «La doble oficialitat lingüística com a problema jurídic». A: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: Dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas.*, ob. cit., pàg.64.

56. La primera vegada, l'abast respecte a les institucions pot ser considerat ampliat i concretitzat pel Tribunal Constitucional en la STC 82/1986 en el FJ 3, que diu que la normalització de la llengua catalana pot concernir «totes les administracions radicades en el territori de la comunitat autònoma»; ara integrat en el text de l'Estatut actual, arts. 33.5 i 50.5, però posat en qüestió per la interpretació restrictiva de la STC 31/2010.

57. Vallverdú i Canes, Francesc, *Velles i noves qüestions sociolingüístiques*. Barcelona: Edicions 62, 1998, pàg.14.

58. Vid.: Puig i Salellas, Josep Maria, «La doble oficialitat a l'Estat espanyol». A: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: Dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas.*, ob. cit., pàg.127.

59. Vid.: Vallverdú i Canes, Francesc, *Velles i noves qüestions sociolingüístiques*. Ob. cit., pàg.13.

llengua normal.⁶⁰ Implica la possibilitat d'un ús lingüístic normal en tots els àmbits de la vida, cosa que ja constituïa l'objectiu de la LNL de 1983, promulgada un cop consolidada la seva oficialització.

També el Tribunal Constitucional uneix el tema de la normalització amb l'oficialitat en refusar la inconstitucionalitat de les normes de la LNL respecte a l'ensenyament. Diu que l'ús normal i habitual del català —considerant «normal» i «habitual» com a sinònims⁶¹ no provoca la creació d'un «entorno idiomático forzado» ja que «si el catalán es lengua cooficial en Cataluña y lengua usual en la sociedad catalana [...]».

Es pot seguir pensant, però, en aquesta conjunció: l'ús normal pot ser considerat realment com la condició per a l'ús oficial sense restriccions. I, com a conseqüència, no es compliria la garantia de l'ús oficial sense restriccions de la llengua catalana que pressuposa el foment de la llengua fins a un estat sense dèficits, on fos possible aquest ús normal.⁶² Però, per aconseguir aquest estat, semblaria lògic que de vegades fos també necessari fomentar la llengua amb dèficits de manera prioritària i, per això, de forma preferent. Des de l'entrada en vigor de l'Estatut de 1979, que encara no diu «preferent» *expressis verbis*, molts dels autors que tenen en consideració diferents sentències en la base de la seva interpretació, han atribuït aquesta qualitat a la llengua pròpia, sobretot per aconseguir la plena igualtat de les llengües a Catalunya.⁶³

2.2.4. La llengua pròpia i la Sentència 31/2010 de 28 de juny de 2010

La Sentència 31/2010, de 28 de juny, va introduir un canvi respecte a la doctrina jurisprudencial precedent; atès que amb aquesta sentència la realització del concepte de llengua pròpia resulta afectada de manera important, voldria

60. Vid.: Vernet i Llobet, Jaume, *Dret lingüístic*, ob. cit., pàg.122 ss.

61. El text de la sentència: «(...) sólo indica el carácter de lengua usual o habitual (...)»: BOE 19, de 23 de gener de 1995.

62. Vid.: Vernet i Llobet, Jaume, *Dret lingüístic*, ob. cit., pàg.122 s.

63. Vid.: Puig i Salellas, Josep Maria, «La doble oficialitat lingüística com a problema jurídic».. A: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: Dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas.*, ob. cit., pàg.57; Puig i Salellas, Josep Maria, «La doble oficialitat a l'Estat espanyol». En: Franquesa i Bonet, Ester/ Jou i Mirabent, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: Dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas.*, ob. cit., pàg. 120; Solé i Durany, Joan Ramon, «El concepte de Llengua Pròpia en el dret i en la normalització de l'idioma a Catalunya», ob. cit., pàg.106; Milian i Massana, Antoni, «El règim jurídic de la llengua catalana amb l'Estatut d'autonomia de Catalunya del 1979: balanç i perspectives». Revista Llengua i Dret, núm. 47 de 2007.

fer un breu resum que inclogui la cita dels autors que han fet les primeres valoracions d'aquesta Sentència.⁶⁴

En un sentit general, es pot afirmar que el TC ha constatat la constitucionalitat del règim lingüístic a Catalunya; Anna Pla i Boix escriu «que la STC 31/2010, de 28 de juny, ha jutjat els eixos vertebradors del règim lingüístic vigent a Catalunya bo i avalant la seva constitucionalitat».⁶⁵ Entre altres punts, el TC ha garantit que el català, com a la llengua pròpia, sigui la llengua d'ús normal a les administracions públiques i als mitjans de comunicació públics de la comunitat i, a més, que s'empri com a llengua vehicular d'aprenentatge en l'ensenyament a Catalunya. A més, el FJ 14 garanteix a la llengua pròpia un paper molt important de la normalització.⁶⁶

Però el canvi és obvi quan la Sentència declara la inconstitucionalitat del terme «preferent» de l'art. 6.1 de l'EAC pel que fa a les administracions públiques amb l'argument de la violació de la igualtat entre les llengües oficials.⁶⁷ Es tracta de l'única previsió lingüística de l'Estatut declarada inconstitucional i sembla que és ambigua si, segons el FJ 14, el legislador també pot prendre mesures de política lingüística per a corregir «situacions històriques de desequilibri».⁶⁸

Pel que fa a l'ús de la llengua catalana en l'àmbit de l'ensenyament, la STC 31/2010 sembla seguir la STC 337/1994 que ja anteriorment havia constatat

64. Tots aquests articles citats són de la versió electrònica de la *Revista catalana de dret públic, Especial Sentència sobre l'Estatut*, Girona / Barcelona, 2010, URL:http://www10.gencat.net/eapc_revista-dret/recursos_interes/especial%20estatut/documents%20especial%20estatut/document.2010-07-15.7236299341/ca (7-10-2010).

65. Pla i Boix, Anna, «El règim lingüístic en la STC 31/2010, de 28 de juny». A: *Revista catalana de dret públic, Especial Sentència sobre l'Estatut*, Girona / Barcelona, 2010, pàg.1.

66. El FJ 14, lletra a, es refereix al legislador que «pueda adoptar, en su caso, las adecuadas y proporcionadas medidas de política lingüística tendentes a corregir, de existir, situaciones históricas de desequilibrio».

67. Em sembla un argument utilitzat d'una manera força relativa que no s'aplica a l'oficialitat d'ambdues llengües oficials; quan es nega el deure de conèixer el català tant com el castellà, la Sentència sembla establir-ne l'oficialitat a causa de ser la llengua pròpia com a oficialitat diferent. Milian i Massana ho caracteritza de «desnaturalització» (Milian i Massana, Antoni, «El règim de les llengües oficials. Comentari a la Sentència del Tribunal Constitucional 31/2010, de 28 de juny».. A: *Revista catalana de dret públic, Especial Sentència sobre l'Estatut*, Escola d'Administració Pública de Catalunya / Barcelona, 2010, pàg.1.)

68. Vid. també Muro i Bas, Xavier, «Valoració dels aspectes relatius a la llengua en la Sentència de 28 de juny de 2010 sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya». A: *Revista catalana de dret públic, Especial Sentència sobre l'Estatut*, Escola d'Administració Pública de Catalunya / Barcelona, 2010, pàg.3.

la constitucionalitat de l'ús del català com a llengua vehicular. Eva Pons i Parera constata que d'aquesta manera el TC segueix la doctrina «segons la qual les prescripcions lingüístiques de la Constitució no imposen un model lingüístic educatiu determinat».⁶⁹ En aquest àmbit, d'una banda resulta garantida la llengua catalana com a «centre de gravetat», però de l'altra es dóna una restricció en el límit de l'exclusió del castellà en l'àmbit de l'ensenyament: la llengua castellana ha de ser emprada com a llengua vehicular en «el conjunto del proceso educativo» (FJ 24), que podria significar també en tot l'ensenyament, mentre que l'art. 14.2 de la LNL només parlava del «primer ensenyament».

Llevat de les crítiques detallades, la crítica més dura que fan els autors es refereix generalment a la ambigüitat de la decisió que posa en qüestió la legislació lingüística vigent des de feia molt anys i que fa témer un potencial conflicte addicional en aquesta difícil matèria.

2.2.5. *Resum*

La segona premissa fa referència a la rellevància jurídica de la llengua pròpia, que presenta la seva part visible en la seva realització: d'una banda, de forma dogmàtica, en el desenvolupament de la doctrina respecte al concepte i, de l'altra, pel seu ús concret en els textos legislatius. Atès que tots aquests aspectes ja han estat tractats moltes vegades en la literatura jurídica, m'he decidit a posar l'accent en uns aspectes diferents que mostrin el concepte en un context que vagi encara més enllà. Per això, en primer lloc volia presentar d'una manera general l'aspecte diacrònic de la rellevància jurídica —incloent-hi una visió de caire internacional— i, en segon lloc, el principi pel qual es caracteritza el concepte —el principi de territorialitat— que fa visible la connexió amb els àmbits on actualment s'empra el concepte de llengua pròpia: l'aspecte institucional que fonamenta en primer terme els drets col·lectius. Havia de situar els conceptes d'oficialització i de normalització com a conseqüències d'una reivindicació i demostrar que el fet de portar-los a l'ordenament jurídic es deriva de la voluntat col·lectiva de parlar la llengua pròpia sense restric-

69. Pons i Parera, Eva, «La llengua (En la Sentència de 28 de juny de 2010)». A: *Revista catalana de dret públic, Especial Sentència sobre l'Estatut*, Girona / Barcelona, 2010, pàg.2.

Però el Tribunal Suprem ja ha pronunciat sentències que segueixen la Sentència 31/2010 ordenant a la Generalitat que «deberà adoptar cuantas medidas sean necesarias para adaptar su sistema de enseñanza a la nueva situación creada por la declaración de la Sentencia 31/2010 del Tribunal Constitucional» com la Sentència del Tribunal Suprem STS 6632/2010 de 17 de novembre de 2010.

cions, tal com garanteix el legislador. Per tant, sembla lògic que s'han de prendre totes les mesures per aconseguir-ne un ús ampli i poder fer encara un pas més enllà: aconseguir la plena igualtat entre les dues llengües, la catalana i la castellana. La Sentència 31/2010 va introduir un cert canvi quant a la llengua catalana com a llengua pròpia forçant la posició de la llengua castellana en relació amb la catalana.

3. Recapitulació

El concepte de llengua pròpia és prou reconegut en diverses ciències, però fins avui ha estat sovint posat en dubte com a concepte jurídic. Per diferents raons, de les quals m'ocupo finalment, em sembla interessant investigar el seu possible vessant com a concepte jurídic, i tenia la intenció de tractar-lo des d'un punt de vista teòric. Vaig formular dues premisses a partir de les quals podia desenvolupar la meua investigació: la primera, sobre la qüestió de si es tractava d'un terme jurídic —en sentit ampli— i la segona, sobre si la llengua pròpia tenia rellevància jurídica. La meua idea era que, si es tracta d'un terme jurídic amb rellevància jurídica, es podria deduir la correcció de les dues premisses complertes com a pressuposicions màximes al caràcter jurídic del concepte de llengua pròpia.

Per a la verificació de la primera premissa, havia de trobar termes d'anàlisi i criteris d'investigació adequats. Podia, per tant, tornar a utilitzar mètodes lingüístics semàntics i dividir la tasca en dues parts: en la primera, investigar el nucli semàntic de l'adjectiu «propí/pròpia» com a qualificatiu de «llengua», i en la segona verificar el seu possible significat jurídic. Per al primer pas vaig emprar l'anàlisi de components basada en la teoria de Saussure i, per al segon, vaig recuperar un estudi de Montagut i Barbarà qui, l'any 1986, ja va compilar les característiques del llenguatge jurídic per a investigar l'art. 3 de l'EAC de 1979. Les vaig utilitzar per fer una anàlisi més concreta, per demostrar que tots els semes, les entitats semàntiques mínimes de «pròpia», corresponen a aquests criteris de registre jurídic i, per tant, també al conjunt —el terme «pròpia». Calia provar la connotació en els diferent nivells: amb el text de l'Estatut d'autonomia de 2006, amb els de les lleis LNL i LPL, amb les sentències STC 46/1991 i STC 337/1994 —com a exemples— i amb les afirmacions de la literatura jurídica. Com a conseqüència, em semblava lògic deduir el caràcter jurídic del terme a partir de la seva semàntica jurídica.

Amb la segona premissa, la que feia referència a la rellevància jurídica, he pogut constatar, en primer lloc, l'existència de rellevància jurídica en el concepte de llengua pròpia i, en segon lloc, mostrar en quin àmbit s'emprava el concepte a la pràctica. He destacat sobretot els aspectes teòrics més amplis —diacrònic i internacional— i la connexió del principi de territorialitat amb els drets col·lectius que se'n deriven.

Havent acomplert les dues premisses esmentades, considero com a provada la meua consideració de la llengua pròpia com a concepte jurídic. Per finalitzar aquest article permetint-me una consideració final per tal de concloure el marc introductori.

Investigar la llengua pròpia com a concepte jurídic pot semblar a primera vista una tasca teòrica de poca importància pràctica, amb l'augment progressiu de la rellevància del factor «llengua» com a element identificador i definitori en la política europea, serà recomanable destacar la teoria com a base del treball polític i, per tant, jurídic. Així, em semblava important analitzar el concepte de llengua pròpia com a concepte jurídic des d'un vessant teòric, abstracte, per a considerar el seu potencial jurídic independentment d'una concreció actual, que sempre depèn de factors polítics externs que poden determinar la seva realització ampliant-la o restringint-la.

Encara que es pugui aplicar en diferents països, ja fa molt temps que el concepte de llengua pròpia va ser desenvolupat i emprat a Catalunya com a concepte d'èxit, que assenyala la identitat de la comunitat i, en la realització concreta de la qual es reflecteix la seva realitat lingüística. La meua intenció era, d'una banda, demostrar que té a més un potencial de generalització model·lic —la qual cosa fa que sembli interessant poder-lo adaptar a altres països— i, de l'altra, poder oferir a més una visió des d'una perspectiva més genèrica, forana.

Bibliografia

- BEAUGRANDE, Robert-Alain DE/
DRESSLER, WOLFGANG Ulrich, *Einführung in die Textlinguistik*. Tübingen: Niemeyer, 1981.
- BUSSE, Dietrich, *Juristische Semantik: Grundfragen der juristischen Interpretationstheorie in sprachlicher Hinsicht*. Berlin: Duncker & Humblot, 1993.
- BUSSE, Dietrich, *Recht als Text*. Tübingen: Max Niemeyer, 1992.
- BUSSE, Dietrich, «La comprensibilitat de les lleis: un problema jurídic des del punt de vista lingüístic». A: *Revista Llengua i Dret*, núm. 22, 1994.
- BYDLINSKI, Franz, *Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff*. Wien-New York: Springer, 1991.
- CABELLOS ESPIÉRREZ, Miquel Àngel, «La competència en matèria de llengua pròpia en el nou Estatut». A: *Revista Llengua i Dret*, núm. 49, 2008.
- FRANQUESA I BONET, Ester/ JOU I MIRABENT, Lluís, *Doble oficialitat i llengua pròpia: Dues llengües i un territori. Textos de Josep M. Puig Salellas*. Barcelona: Fundació Noguera, 2009.
- JOU I MIRABENT, Lluís, «Els principis de llengua pròpia i llengües oficials en l'articulat de la llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística». A: *Revista Llengua i Dret*, núm. 29, 1998.
- GLÜCK, Helmut, Metzler, *Lexikon Sprache*, Verlag Metzler Stuttgart/Weimar, 2000.
- LARENZ, Karl / CANARIS, Claus-Wilhelm, *Methoden der Rechtswissenschaft*. Berlin: Springer, 1995.
- KOCH, Hans-Joachim / RÜSSMANN, Helmut, *Juristische Begründungslehre*. München: Beck, 1995.
- METZELTIN, Michael, *Theoretische und angewandte Semantik. Vom Begriff zum Text*. Wien: Praesens-Verlag, 2007.
- MELLADO RUIZ, LOrenzo, «La bioseguretat com a concepte jurídic». A: *Revista catalana de dret públic*, núm. 36, 2008, pàg. 19-54.
- MILIAN I MASSANA, Antoni, «Ordenament lingüístic (EAC3)». A: *Comentaris sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*. Vol.1, Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics, 1988.
- MILIAN I MASSANA, Antoni, «El règim jurídic de la llengua catalana amb l'Estatut d'autonomia de Catalunya del 1979: balanç i perspectives». A: *Revista Llengua i Dret*, núm. 47, 2007.
- MILIAN I MASSANA, Antoni, «El règim de les llengües oficials. Comentari a la Sentència del Tribunal Constitucional 31/2010, de 28 de juny». A: *Revista catalana de dret públic, Especial Sentència sobre l'Estatut*, Girona / Barcelona, 2010, pàg. 1-6.
- MONTAGUT I BARBARÀ, Maria Mercè, «El criteri gramatical en la interpretació del text legal. El mot «propia» de l'article 3.1 de l'Estatut d'Autonomia». A: *Actes del*

Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Vi Àrea (5), Llengua i Dret. Barcelona - Andorra 1987, pàg. 141-148.

MURO I BAS, Xavier, «Valoració dels aspectes relatius a la llengua en la Sentència de 28 de juny de 2010 sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya». A: *Revista catalana de dret públic, Especial Sentència sobre l'Estatut*, Girona / Barcelona, 2010, pàg. 1-5.

NEUMANN, Ulfrid, «Juristische Fachsprache und Umgangssprache». A: Grewendorf, Günther (coord.). *Rechtskultur als Sprachkultur*. Frankfurt / Main: Suhrkamp, 1992, pàg. 110-121.

PÉREZ FERNANDEZ, José Manuel (Coord.), *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*. Barcelona: Atelier, 2006.

PLA I BOIX, Anna, «El règim lingüístic en la STC 31/2010, de 28 de juny». A: *Revista catalana de dret públic, Especial Sentència sobre l'Estatut*, Girona / Barcelona, 2010, pàg. 1-3.

PONS I PARERA, Eva, «La llengua (en la Sentència de 28 de juny de 2010)». A: *Revista catalana de dret públic, Especial Sentència sobre l'Estatut*, Girona / Barcelona, 2010, pàg. 1-4.

PRATS I DOMINGO, Modest, *Política lingüística de l'Església catalana. Segles XVI i XVII*. Eumo editorial (Universitat de Girona), 1995.

SAVIGNY, Friedrich Carl von, *System des heutigen Römischen Rechts I*. 1840/1849.

SOLÉ I DURANY, Joan Ramon, «El concepte de Llengua Pròpia en el dret i en la normalització de l'idioma a Catalunya». A: *Revista Llengua i Dret*, núm. 26, 1996.

SOLÉ I DURANY, Joan Ramon, «L'aplicació de la constitució i de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Model lingüístic territorial o model personal en els diferents sectors?». A: Milian i Massana, Antoni (coord.) et al., *El plurilingüisme a la Constitució espanyola*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2009, pàg. 145-207.

VALLVERDÚ I CANES, Francesc, *Velles i noves qüestions sociolingüístiques*. Barcelona: Ed.62, 1998.

VERNET I LLOBET, Jaume (Coord.), *Dret lingüístic*. Valls: Cossetània Edicions, 2003.

VERNET I LLOBET, Jaume/PUNSET, Ramon, *Lenguas y Constitución*. Madrid: Iustel, 2007.

Revista catalana de dret públic. Especial Sentència sobre l'Estatut, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, 2010, versió impresa i versió electrònica.

Resumen

El concepto jurídico de lengua propia

Ursula M. Wurl

El artículo tiene por objetivo mostrar el concepto catalán de «llengua pròpia» como concepto jurídico. Después de unas consideraciones introductorias para presentar la cuestión y el desarrollo del concepto en Cataluña, el artículo analiza dos premisas consideradas imprescindibles en todo concepto jurídico: la primera versa sobre la calidad de la noción de

«llengua pròpia» como término jurídico y la segunda sobre la relevancia jurídica del concepto. Tras demostrar que las reivindicaciones de oficialización y normalización derivan del carácter jurídico del concepto, el artículo termina ofreciendo una visión del potencial generalizador de este concepto.

Palabras clave: concepto de «llengua pròpia», concepto jurídico, término jurídico, relevancia jurídica.

Abstract

The Legal Concept of Autochthonous Language

Ursula M. Wurl

The aim of this article is to explore the concept of «autochthonous language» as a legal concept. After some introductory considerations to present the issue and the development of the concept in Catalonia, the article analyzes two premises that are considered indispensable for a legal concept: 1) the quality

of the notion of «autochthonous language» as a legal term; and 2) the legal relevance of the concept. The article lays out the claims for officialization and standardization, as well as the consequences of the concept having legal character. It concludes with a vision of the potential for the concept becoming generalized.

Key words: the concept of autochthonous language, legal concept, legal term, language of preference.